

RELACIONS DE PODER I POLITITZACIÓ DE L'ESTAMENT ECLESIASTIC EN LA DIÒCESI DE VIC: LA SEU DE MANRESA DURANT LA GUERRA NAPOLEÒNICA (1808-1814)

GEMMA RUBÍ

Universitat Autònoma de Barcelona

MariaGemma.Rubi@uab.cat

*Power relations and politicization of the ecclesiastic class in the diocese of Vic:
the see of Manresa during the napoleonic war (1808-1814)*

L'article intenta cobrir un doble buit històric: d'una banda, donar compte de les relacions de poder existents dins de l'estament eclesiàstic, en concret entre els canonges i els beneficiats, centrades en la basílica de la seu de Manresa, i com es posicionà la figura del bisbe de Vic en aquest conflicte. I, per l'altra, donar més llum sobre la politització de la clerecia catalana durant la Guerra del Francès, així com analitzar-la en el marc de les relacions de poder desiguals existents dins d'aquella comunitat religiosa, en una conjuntura d'ensulsiada de l'Antic Règim que la guerra accelerà i posà al descobert amb tota la seva cruessa.

Paraules clau: Guerra napoleònica, poder eclesiàstic, Manresa, diòcesi de Vic.

The article aims to cover a twofold historical void: on the one hand, to inform on the power relations within the ecclesiastic class, specifically between the canons and the beneficiaries, focused on the basilica of the See of Manresa, and the position that the Bishop of Vic took in this conflict. Secondly, to shed more light on the politicisation of the Catalan clergy during the Napoleonic War, as well as analyse it within the setting of the unequal power relations present within that religious community in a crumbling conjuncture of the Ancien Régime which the war accelerated and revealed with all its harshness.

Keywords: Napoleonic War, Ecclesiastic power, Manresa, diocese of Vic.

Data de recepció: 19/02/2018. Data d'acceptació: 27/07/2018.

El 20 d'octubre de 1814 el canonge Antoni Abardia de la col·legiata basílica de la seu de Manresa es queixava amargament de la dràstica reducció de components que havia patit el capítol de canonges arran de la invasió napoleònica: de dotze que eren en començar la conflagració bèl·lica havien passat a sis, tres dels quals no estaven en condicions d'oferir les misses pels aniversaris ni d'atendre convenientment les necessitats del culte a la parròquia manresana. La reivindicació al monarca Ferran VII, tan desitjat i pel qual havien lluitat, era ben clara: la reposició d'almenys tres canonges tot respectant el privilegi de nomenament que estava reservat als monarques.

No només s'havia reduït el personal que integrava el capítol, sinó que el patrimoni —fins i tot amb la casa dels canonges reduïda a runes arran de l'incendi perpetrat entre el 30 i el 31 de març de 1811— i les rendes de la col·legiata havien experimentat una notable ensulsiada, fos per les cremes i saquejos propinats pels francesos o bé per les contribucions extraordinàries a què els eclesiàstics estigueren subjectes, o bé per la no recaptació de les rendes enmig del desgavell

produït per la guerra. Just després de l'ignominiós incendi del març del 1811 que va patir la seu de Manresa, els canonges Josep Soler i Josep Alsina feien balanç de l'enorme esforç que el capítol havia fet per defensar la *pàtria*: havia lliurat diners, plata llaurada i la meitat de les rendes que recaptava; així mateix, quatre canonges havien prestat serveis: el primer a la Junta Corregimental; el segon comandant els Sometents; el tercer com a comissionat del Govern, i el quart «en la redacció del diário inflamando y electrizando por este medio los ánimos de este vecindario, y de la provincia entera».¹

El bicentenari de la Guerra del Francès va generar una gran allau de treballs historiogràfics que ens permeten no solament conèixer molt millor els fets militars, sinó també posar de manifest com era la vida quotidiana en temps bèl·lics, com es desenvolupava l'activitat de governar, com eren les relacions de poder que establien els diferents estaments entre ells, i de manera interna, i com es van veure afectades les activitats econòmiques. Tanmateix, mentre coneixem a grans trets com es va veure obstaculitzada la vida quotidiana durant el conflicte,² un dels grans buits historiogràfics que mereixeria una atenció més especial és el de l'activitat religiosa que es trobà desmantellada per les constants batusses i ocupacions militars dutes a terme pels francesos, i pel clima de revolta i de desafiament que sovint es manifestà envers els poders instituïts. I no només això, sinó que s'imposaria igualment descobrir en quin sentit la guerra intensificà la política regalista desenvolupada pels darrers regnats borbònics provinent del Segle de les Llums, cosa que es traduí en la primera desamortització eclesiàstica emesa per Manuel de Godoy, i també com el poder econòmic de l'Església es va veure amenaçat i minvat arran del procés de revolta contra les estructures feudals que es visqué en bona part del territori.³

De fet, sí que alguns (escassos) treballs han pogut incidir sobre l'actitud gens unànime que adoptà el clergat català davant de l'ocupació napoleònica, i en singular sobre el seu comportament polític ambivalent.⁴ En línies generals, aquesta és una temàtica força inèdita en el si de la historiografia catalana que he volgut tractar en aquest article, com a primers resultats d'una línia de recerca que caldria aprofundir molt més en el futur.⁵ En definitiva, en aquestes línies pretenc

1. «Solicitud del Cabildo de Paborde de Manresa sobre reedificación de su iglesia» (Serie General, Archivo del Congreso de los Diputados (ACD). Súplica signada per Josep Soler i Josep Alsina el 29 d'abril del 1811.

2. RUBÍ, Gemma. «La supervivencia cotidiana durante la guerra de la Independencia». A: MOLINER, Antonio (ed.). *La Guerra de la Independencia en España*. Barcelona: Nablá Ediciones, 2007, p. 299-324.

3. A tall d'exemple, vegeu JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat. «Balanç de la repressió napoleònica sobre els eclesiàstics regulars de la ciutat de Girona». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [Girona], vol. XXXV (1995), p. 363-371.

4. Continua essent imprescindible la lectura de BARRAQUER, Cayetano. *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Tom I. Barcelona: Imprenta de Francisco J. Altés y Alabert, 1915. Una panoràmica general durant la Guerra es pot trobar a: RIERA I FORTIANA, Enric. «El estamento eclesiástico catalán en la Guerra de la Independencia». *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* [Barcelona], núm. 2 (1982), p. 211-235. Vegeu, també, BADA, Joan. *Pau Schar, bisbe de Barcelona a l'època ferrandina (1808-1831). L'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim (1789-1833)*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1984.

5. Agraïxo l'amabilitat i la predisposició que en tot moment em van dispensar els arxivers Josep Maria Masnou (Arxiu Històric de la Seu), Marc Torras (Arxiu Comarcal del Bages) i Rafael Ginebra (Arxiu Episcopal de Vic), responsables respectius dels arxius consultats.

analitzar com la comunitat de canonges i beneficiats de la seu de Manresa van viure els anys del conflicte bèl·lic, i com la precarietat econòmica, les dificultats per percebre les rendes feudals i en particular el mig delme, i l'obligatorietat de fer front a les despeses extraordinàries de guerra posaren al descobert i intensificaren les desiguals relacions de poder que existien des de feia anys en el si de la basílica. En segon terme, em proposo explicar com els canonges en particular prengueren posicionament polític envers els francesos, en relació amb el buit de poder que originà la mateixa invasió, i com es van veure abocats a polititzar el sector contrarevolucionari contrari a les reformes gaditanes.

Manresa en el context de la guerra napoleònica

Manresa, com a cap d'un dels dotze corregiments en què Catalunya es dividí a partir del Decret de Nova Planta de 1714, comptava a l'esclat de la guerra amb una població propera als 8.500 habitants, 2.140 veïns, 1.076 cases habitades i 51 de deshabitades. En comparació, Igualada tenia prop de 5.000 habitants; Vilafranca, 3.700; Vic, uns 9.000; Lleida arribava als 10.500; a Tarragona n'hi residien uns 10.000, i Tortosa, una de les ciutats més importants de la Catalunya del moment, en tenia uns 16.000. Al seu costat, Girona tenia al voltant de 9.000 habitants i Banyoles, uns 3.500. Per tant, era una de les principals ciutats després de les capitals de província, de Reus i de Tortosa. Si Catalunya l'any 1810 tenia 858.818 habitants, la població de Manresa en representava aproximadament un deu per cent.

El corregiment aplegava les antigues vegueries i sotsvegueries de Manresa, Berga, el Lluçanès i Moià. Manresa, la capital del corregiment, més que una plaça d'armes era un centre econòmic molt dinàmic, i constituïa el principal nucli de la seda d'Espanya juntament amb València. Era també un centre exportador de vins i aiguardents a Amèrica i a altres comarques catalanes. A més, no podem oblidar que a Manresa es van instal·lar les primeres fàbriques de filar cotó amb energia hidràulica de Catalunya, aprofitant els salts d'aigua del torrent de Sant Ignasi, una indústria tèxtil incipient que ocupava uns dos mil jornalers. A més a més, disposava de molins fariners i polvorers hidràulics, de vital importància en aquells moments de la guerra, molt cobejats tant pels patriotes com pels francesos, i per això calia que no caiguessin a les seves mans. La política profrancesca que havia practicat Manuel de Godoy era mal vista pels comerciants i manufacturadors manresans des que començà les guerres amb Anglaterra que perjudicaven el comerç amb Amèrica.

No obstant això, la prosperitat del segle XVIII es va acabar al final del segle amb una greu crisi provocada per un seguit de males collites a causa de la sequera i pel trencament del comerç amb les colònies provocat per la política d'aliances del govern, que va comportar la guerra amb Anglaterra. Tot plegat va empobrir la pagesia i va arruïnar els artesans, de manera que les autoritats promogueren obres públiques per ocupar els aturats i es distribuïa sopa entre els pobres i els indigents. Segons el *Diario de Manresa* del 26 de setembre de 1808, es repartien entre 3.400 i 3.500 racions de sopa diàriament; a Barcelona, en canvi, 5.000 pobres menjaven de l'olla pública i 2.300 més ho feien a la Casa de la Caritat, segons constatava

el pare Raimon Ferrer.⁶ Aquestes dades indiquen, en proporció, la greu situació viscuda a Manresa, no gaire diferent de la situació de misèria que vivien altres ciutats de l'entorn.

La població va pagar la guerra amb una imposició forçada que cobraven els exèrcits al seu pas per les viles, pobles i ciutats, quan requisaven el bestiar, les hortalisses, la fruita o els cereals, i naturalment amb les contribucions extraordinàries. També es van destruir infraestructures i cases amb les cinc incursions de l'exèrcit imperial a Manresa entre 1810 i 1812. Entre el 16 de març i el 4 d'abril de 1810 va fer estada a la ciutat un contingent de gairebé 8.000 soldats comandats pel general Schwartz, el mateix que va dirigir la columna que es va batre a la primera batalla del Bruc el 6 de juny de 1808. El 5 de novembre es va produir la primera operació de càstig, amb l'incendi d'unes cinquanta cases, el saqueig d'edificis i l'ajusticiament de tres persones al balcó de l'Ajuntament.

Els fets més greus de l'ocupació francesa es produïren el 30 de març de 1811 amb la crema de la ciutat (almenys 440 edificis dels 1.730 que hi havia) i l'execució de sis persones per part dels 8.000 homes manats pel general MacDonald, que prèviament l'havien saquejada i no hi havien trobat aliments. Després de l'incendi, van saquejar les runes els soldats de la petita guarnició espanyola que estaven amagats al turó de Santa Caterina. A finals de juliol el mateix general va tornar a Manresa procedent de Vic i va ajusticiar quatre persones.

Entremig, el llavors capità general de Catalunya, Luis de Lacy, va escollir la ciutat de Manresa perquè fos la primera població catalana que jurés solemnement el text constitucional que s'havia promulgat a l'illa de León el març de 1812. Així es feu, entre el 14 i el 18 d'agost del mateix any, amb focs d'artifici, arcs, efigies i monuments aixecats pels gremis manresans, i danses i música pels carrers i places, amb presència de les principals institucions catalanes, la Junta Suprema, la Reial Audiència, el capità general i les autoritats manresanes.⁷ En aquestes festes també hi col·laborà la seu manresana a costa dels fons de les carnisseries que regentava.⁸

No obstant la gatzara, la guerra continuava i els francesos, malgrat que no havien aconseguit ocupar permanent la ciutat de Manresa, la van continuar castigant. Així, la darrera ensopegada important es va produir entre el 15 i el 19 de novembre de 1812 quan va passar per la ciutat, procedent de Vic, l'exèrcit de Charles Mathieu Decaen, aleshores capità general de Catalunya. Aquest general va haver d'aturar un nou incendi de la ciutat i també es van destruir els molins polvorers. A partir del 1813 els francesos es van afeblir, quan el gruix de la tropa se'n va anar a la campanya de Rússia, i van canviar d'estratègia, amb petites incursions de càstig que no van afectar gaire Manresa. El febrer de 1814 es retiraven a França. Al final

6. *Diario de Manresa* (26 de setembre de 1808). MOLINER, Antonio. *La Guerra del Francès a Catalunya segons el Diari de Raimon Ferrer*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2010, p. 58.

7. *Resumen histórico, puntual y exacto de las festivas demostraciones del más puro, y sincero júbilo, y obsequioso respecto con que la invicta y fidelísima ciudad de Manresa, actual capital del Principado de Cataluña, ha celebrado la ciudad de Manresa, y juramento de la constitución política de la Monarquía española*. Manresa: Ignacio Abadal, 1812.

8. Resolució del 8 d'agost de 1812, *Llibre de Originals Resolucions de la Molt Reverenda Comunitat de Preveres de la Seu de Manresa, comensant lo dia 30 de Juny del any 1796*. Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

de la guerra Manresa estava immersa en una profunda crisi econòmica que alterà la repartició de la riquesa i canvià de mans el poder polític a la ciutat.

En resum, per adonar-nos de la posició políticament i militarment central de Manresa, les Corts de Cadis, en la sessió del 10 d'octubre de 1812, a proposta de la Junta Superior de Catalunya, van declarar la ciutat «por capital de aquella província hasta que esté libre Barcelona». Tot i així, a la pràctica, la «capitalitat» va ser un fet que depengué molt més d'altres circumstàncies, bàsicament del fet que Tarragona fos sotmesa a un ferotge setge l'estiu del 1811. Aquesta ciutat havia estat la capital real gràcies a les seves bones comunicacions, a l'existència d'unes fortificacions en bon estat i al paper clau del port en la reorganització del comerç peninsular i americà. El que està fora de dubte és que Manresa esdevingué una de les capitals de la resistència antinapoleònica a Catalunya.⁹

També va rebre de mans del Consell de la Regència els títols de *Molt Lleial i Molt Noble*, així com el permís per a edificar una piràmide commemorativa en gratificació a l'actitud patriota i resistent que havia tingut, pels danys patits amb els incendis i saquejos, i perquè mai no va acceptar pagar contribucions a l'enemic.¹⁰ Ni la piràmide s'erigí, ni tampoc la ciutat no va rebre cap tracte diferencial, més enllà dels títols d'ennobliment, l'any 1908, amb motiu del centenari. En efecte, la societat manresana preferiria mirar cap al futur optant pel foment de la instrucció, tot col·locant la primera pedra del futur Grup Escolar o institut públic de segon ensenyament, un equipament llargament reivindicat.¹¹

L'estament eclesiàstic enfront de la guerra

A la ciutat de Manresa hi havia sis ordres religiosos, els quals, juntament amb els clergues que residien a la seu, constituïen un total de dues-centes trenta persones dedicades al culte. En bona part eren fills de pagesos de mas, o es dedicaven a professions liberals, o eren de la petita noblesa i de la burgesia en ascens. El bisbe Francisco Veyan (1783-1815), fill de Tamarit de Llitera (Osca), fidel a l'absolutisme monàrquic i regalista moderat i reformista, però no jansenista, dirigia en aquells moments la diòcesi de Vic. No estava pas gaire satisfet amb l'estat general de la seva diòcesi a les primeries del segle XIX, des del moment que advertia de la descurança que observava en la vestimenta dels eclesiàstics quan es celebraven alguns rituals religiosos, però sobretot quan es queixava de l'anarquia i la confusió de l'administració de les parròquies i dels endarreriments en el cobrament de pensions de censals i de drets de sagristia.¹²

9. MOLINER PRADA, Antoni. *Catalunya contra Napoleó. La Guerra del Francès, 1808-1814*. Lleida: Pagès Editors, 2008.

10. Text reproduït al *Setmanari Català* [Manresa], núm. 23 (6 de juny de 1896). El document, inèdit, va ser donat a conèixer per Joaquim Sarret i Arbós. L'acord de la junta és del 8 de juny de 1809.

11. RUBÍ, Gemma; TOLEDANO, Ferran. «La moderna Covadonga catalana: les polítiques de memòria de les batalles del Bruc. Manresa, 1808-1908». A: RUBÍ, Gemma (ed.). *Entre la destrucció i la revolta. La Guerra del Francès al Bages i a la Catalunya central*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2009. (Miscel·lània d'Estudis Bagençs; 11), p. 179-211.

12. VEGUÉ GIRBAU, Valentí. «El bisbat de Vic a l'època del bisbe Veyan (1784-1815)». *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* [Barcelona], núm. 12 (1992), p. 357-368; i sobretot, IDEM. *Església i societat a la Catalunya central. El bisbat de Vic a l'època del bisbe Veyan (1784-1815)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya / Herder, 1996.

Durant la guerra napoleònica, en ser un conflicte de contingut patriòtic i religiós, les autoritats civils cercaren la complicitat dels eclesiàstics. Al principi, s'hi involucrà l'alt clergat per tal d'aturar la radicalització de l'element popular, si bé aviat abandonà càrrecs i protagonisme. Després fou el baix clergat el que mantingué la flama de l'entusiasme i el fervor patriòtic al costat de la resistència. Aquest alineament no tragué que es produís durant aquests sis anys un gran desgavell en les rendes del bisbat de Vic i una extenuació econòmica important, tal com veurem tot seguit, no sense abans descriure i analitzar com es desenvolupava la vida religiosa dins de la seu manresana.

L'administració econòmica i política de la seu —que aleshores era una col·legiata secular (des de 1592, sota el papat de Climent VIII, suprimida arran del Concordat de 1851) i actuava com una mena catedral diocesana que depenia del bisbat de Vic— estava a càrrec de dos cossos eclesiàstics: el capítol dels canonges, instituit al segle XI (la canònica regular de Sant Agustí), i la comunitat de beneficiats, l'origen de la qual es desconeix, però que caldria situar a l'església romànica de Sant Martí. Contemplava el conjunt de preveres que provenien de la fundació de beneficis eclesiàstics a càrrec de famílies acomodades, tant de Santa Maria com de les diferents capelles, i tenien sant Pere per patró. No podien ser més de cinquanta. Ambdues institucions convivia, però no pas sense conflictes. La Concòrdia de Tauler, dita així perquè la va redactar l'escrivà Francesc Tauler, ciutadà de Manresa, el 1655, va intentar regular les relacions entre ambdues corporacions, així com les funcions de govern del paborde i del capítol.

El paborde tenia sota la seva jurisdicció els canonges, essent, per tant, el cap de l'església. Podia delegar la seva autoritat en un vicari general, que en la seva absència exercia la jurisdicció, i, un cop vacant, la paborde la nomenava el capítol. Aquest òrgan era la corporació formada per canonges, com un consell del bisbe a les catedrals i les seus; tenia també al seu càrrec, amb l'auxili dels beneficiats, la celebració solemne de l'ofici diví. A més a més, hi havia sis dignitats o oficis que estaven reservats als canonges més antics: cambrer, sagristà, infermer, prior, xantre i rector de l'església de Sant Miquel.

Segons la Concòrdia de Tauler (1655), el capítol de canonges podia nomenar i elegir el bosser de quotidianes, el manador de misses, el mestre de cant, l'organista, els corers, el manxador de l'orgue i els advocats de les quotidianes, així com fixar-ne els salaris, i tot plegat al marge de la comunitat de beneficiats. La resta de persones que formaven part de la seu eren els sagristans (per a cada comunitat), els escolans, el macer, el silenciador, l'organista, el manxador de l'orgue, el mestre de capella (normalment un beneficiat), el xantre i salmista, els corers, el porter del capítol i el fesser, que vivia a la casa de les ànimes, destruïda l'any 1906.¹³

A la vetlla de l'esclat de la Guerra del Francès, la vida institucional de la seu manresana travessava per una doble crisi: una de caràcter econòmic i una greu crisi de govern. La crisi econòmica fou produïda per la davallada de l'interès dels censals del 5 al 3 % des del 1750 com a conseqüència de la posada en vigor d'una

13. BALLÚS, Glòria. *La Música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa. Dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Tesi doctoral inèdita. Universitat Autònoma de Barcelona, 2004.

pragmàtica reial que s'aplicà a Catalunya a partir del mes d'agost, igual com des del 1705 ja actuava sobre la resta de territoris de la monarquia borbònica; i també per l'ascens dels preus agrícoles a finals del segle XVIII, que no repercutí en una millora consegüent de la renda, per bé que sí en la revalorització del capital. Com ha demostrat Llorenç Ferrer, la seu de Manresa actuava com a institució de crèdit fonamentalment a través dels censals, cosa que permetia als fills segons de les famílies acomodades obtenir una reproducció social barata, a costa de les necessitats de crèdit de pagesos rabassaires i d'artesans urbans.¹⁴

Els censals eren préstecs encoberts sobre finques, en realitat hipotecades, els propietaris de les quals s'havien endeutat o necessitaven capital per a d'altres inversions o per pagar dots, enterraments o llegats. Si no es podien lluir, aleshores la propietat passava a mans de la seu. El producte d'aquests ingressos (censals, drets senyorial, arrendaments, delmes, etc.) anava destinat a finançar els serveis religiosos, els aniversaris ordinaris i extraordinaris i les diferents misses, que es pagaven amb les fundacions de beneficis, però sobretot amb les rendes que generava el patrimoni que administrava la seu, i amb la capitalització d'aquelles aportacions de capital que eren invertides en censals. A partir del 1750 van davallar els ingressos procedents d'aquesta mena de crèdits, i augmentaren per contra els originaris de la propietat de la terra, producte de la inversió destinada a la compra de finques.

A l'alçada de 1800, s'acusà la crisi de la xarxa censalista, i amb prou feines es crearen nous censals (vint-i-un entre el 1806 i el 1815): solament es percebien les pensions anuals dels antics, o bé es venien els censals morosos, o finalitzaven els préstecs. Els dos mecanismes que s'havien posat en funcionament per tal de fer front a la minva d'ingressos procedents dels censals foren, per una banda, la reducció del nombre d'eclesiàstics i, per l'altra, l'agrupament de misses i aniversaris, com la que es produí l'any 1806, dos anys abans de l'inici de la guerra. També es comptava amb el lluïment dels censals amb vals reials, si bé amb una limitadíssima repercussió: només un censal lluït l'any 1808 mitjançant aquest procediment, i cap durant la resta d'anys bèl·lics.

Durant els anys de la Guerra del Francès s'evidenciaren les limitacions del sistema, la seva crisi, i el fet que els beneficis no rendissin prou com per continuar garantint la reproducció social dels fills segons de les classes dirigents manresanes. Al mateix temps, les contribucions de guerra, la percepció de tan sols la meitat del delme, les requises, els saquejos, els enormes endarreriments de les quotidianes..., tot plegat contribuï a dibuixar un panorama de precarietat molt important.

En segon lloc, cal destacar la crisi de govern derivada fonamentalment de la divisió interna existent dins del capítol de canonges, integrat per dotze membres, entre dos bàndols: l'un capitanejat pel paborde, Joan-Agustí García de la Casa (1800-1815), que substituïa Isidre Oliver (1784-1800), i els canonges de confiança, essencialment el vicari general, en qui delegava la seva autoritat; i l'altre, format per bona part dels canonges. L'anterior paborde, Isidre Oliver, no havia estat

14. FERRER, Llorenç. «L'Església com a institució de crèdit: les quotidianes distribucions de la Seu de Manresa els segles XVIII i XIX». *Recerques* [Barcelona], núm. 18 (1986), p. 7-46.

exempt de polèmica, i en concret mantingué una pèssima relació amb l'oncle del cèlebre canonge Montanyà (1752-1811), a qui una vegada, per causa que no li donava un llibre de capbreus que li demanava, el va manar empresonar al convent dels Caputxins, cosa que finalment no es dugué a terme perquè uns clergues que es trobà pel camí el van fer canviar de parer.¹⁵ Igualment els canonges del capítol no tenien gaire bona relació amb el vicari general. El seu testament també generà discrepàncies amb el capítol, i els seus hereus pledejaren pels fruits.

Alhora també cal fer esment de les picabaralles que enfrontaven els beneficiats (com a molt al voltant de quaranta, i no pas tots estaven en condicions de fer front als serveis religiosos) amb els canonges. Sobretot perquè la comunitat de beneficiats depenia exclusivament de la distribució de quotidianes —que representaven una part important del sou que rebia cada eclesiàstic—, cosa que no succeïa entre els canonges, els ingressos dels quals encara no tenim prou clars, i que probablement provenien del monopoli de la carnisseria, una font de conflicte constant durant els anys bèl·lics, i sobretot dels delmes i dels drets senyorials.

Les relacions entre ambdós cossos eclesiàstics ja havien estat complicades des de l'origen.¹⁶ Quan a l'edat mitjana les esglésies estaven separades, la comunitat de beneficiats no resava ni cantava els oficis divins, ni les misses conventuals. No obstant això, arran de la primera concòrdia, la de 1419, els oficis es compartien entre canonges i beneficiats, així com l'administració de les quotidianes, que eren la font de totes les disputes que hagueren de ser resoltes per les cúries de Vic i de Tarragona. Un problema afegit fou que en l'incendi que tingué lloc el 1714 es perdé la documentació jurídica de la comunitat de beneficiats, integrada per memorials de drets, sentències i processos, entre altres documents.¹⁷

Una altra data molt important fou la Concòrdia de Tauler (1655), que hem esmentat abans, que en realitat no va satisfer ningú, ni beneficiats ni canonges. Aquesta concòrdia incorporava una nova normativa que atorgava als capítols la total administració en esglésies, catedrals i col·legiates. Com a conseqüència, el capítol obtingué la total administració política i econòmica, convertint-se així en l'administrador de la bossa de quotidianes. Els beneficiats sempre van retreure que la concòrdia no especificqués que l'administració política no donava dret a l'administració de quotidianes. A més, hi havia un tercer agent en discòrdia, el bisbe de Vic, que estenia de forma delegada la seva jurisdicció sobre el capítol i els canonges en algunes qüestions, tota vegada que intentava tenir la jurisdicció ordinària sobre els beneficiats, a la qual cosa els canonges s'oposaven. Per aquesta raó alguns canonges sostenien que els conflictes s'extingirien si la seu de Manresa assolís la categoria de catedral.

15. Controvèrsies Capítol-Paborde (segles XVIII-XIX), Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

16. Una situació similar es va viure a la catedral de Girona. Vegeu JIMÉNEZ, Montserrat. «La lluita per esdevenir un poder. Els beneficiats de la catedral de Girona al segle XVII». A: *Actes del IV Congrés d'Història de Girona: «La Girona del Barroc. El barroc català»* (Girona, 24, 25 i 26 de novembre de 2011). *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. LIII (2012), p. 69-104.

17. Controvèrsies Capítol-Comunitat (segles XVIII-XIX), Arxiu Històric de la Seu de Manresa. SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Història religiosa de Manresa. Esglésies i convents*. Manresa: Impremta i Enquadernacions de Sant Josep, 1924, p. 108-109.

També recelaven del fet que l'única via de fomentar les quotidianes fos la dels censals, i eren contraris a la política d'augmentar les fundacions de beneficis, una facultat que havia adquirit el capítol a través de la susdita concòrdia, perquè d'aquesta manera, en ser major el nombre de beneficiats, els rèdits dels beneficis també eren més migrats. Aquesta política comportà que en moments determinats, al llarg del segle XVIII, malgrat tractar-se d'un segle expansionista, no hi hagués prou recursos per assistir els residents malalts, amb la qual cosa havien de ser atesos per l'hospital de pobres. Tot plegat repercutia en un menor lluïment de la mateixa Església, cosa que devia posar en certa discussió la credibilitat d'aquesta institució davant dels fidels i les autoritats de govern, i tal vegada en un empobriment progressiu dels beneficiats, en bona part pertanyents a famílies benestants manresanes, perquè rebien amb molt de retard, fins a cinc anys, la part que els corresponia de les quotidianes en concepte de sou i de pòlisses.

Les relacions de poder durant la Guerra

Els anys bèl·lics no aconseguiren pacificar l'ambient del capítol, i malgrat que l'any 1806 es van proposar, a iniciativa del bisbe Veyan, de redactar uns estatuts que servissin per a establir unes relacions més fluïdes entre els canonges i el paborde, no ho aconseguiren. En realitat, el 1817 aquestes desavinences encara persistien. No fou fins a l'any 1812 que el paborde tornaria a presidir les sessions capitulars. Aquests estatuts havien de fixar el règim i el govern en els assumptes espirituals i temporals, tenint en compte les concòrdies particulars, els decrets de visita del prelat i els costums particulars. Ara bé, el bisbe tenia molt clar que el paborde no tenia jurisdicció sobre els beneficiats, ni tampoc no podia disposar i manar ni al cor ni a la resta de l'església. El paborde continuava sense convocar les reunions mensuals que se celebraven el primer divendres de cada mes i, fins i tot, en algun moment la reunió de Sant Silvestre, que tenia un caràcter extraordinari pel fet que s'hi distribuïen els oficis entre els canonges més antics i es retien els comptes anuals, va quedar per fer, i no pas sempre per causa de les circumstàncies de la guerra.

El creuament de retrets entre els dos bàndols fou constant, així com havien interposat diversos plets contra l'autoritat del paborde, que segons els canonges volia apropiarse de les seves prerrogatives. Els tipus de conflictes estaven relacionats amb la litúrgia i amb la jerarquia dins del cor i la sagristia, i en relació amb les formes i els costums així com amb el lloc de reunió del capítol, que normalment es feia a la capella de Sant Agustí. El paborde va canviar aquest inveterat costum, passant a fer-la a la pila baptismal, a la vista dels fidels, o bé el costum de llegir abans que ningú el correu adreçat al capítol. En bona part d'aquests anys, el capítol celebrà les seves reunions al marge del paborde i del seu vicari. Això quan podien celebrar-les, ja que a causa de la imminent arribada dels francesos, o quan aquests entraven a la ciutat, es paralitzava la vida religiosa dins de la seu.

Qui va generar més animadversió, tanmateix, fou el canonge Carles de Grassiot, el vicari general i mà dreta del paborde, a causa de la seva conducta. Des del 1805 era acusat de parlar de forma altisonant i prepotent, i d'haver traslladat les despulles dels cossos dels sants patrons del seu lloc habitual a l'altar major. Per això, set

canonges s'adreçaren al bisbe per demanar-li que el vicari deixés de causar «más disturbios, excesos y escándalos en la Iglesia y fuera de ella».¹⁸ Precisament a fora de la seu, l'octubre de 1811 l'alcalde hagué d'avisar el paborde de les freqüents borratxeres que aquest canonge agafava. Aquest explicava la conducta que havia tingut el dia anterior: «Ayer singularmente cubrió sus hábitos de ignominia presentándose al ejército y al con todo el semblante acciones y movimientos de tan asqueroso vicio. Se ve en él prostituída todos los días la santidad del sacerdocio y confundida la dignidad de su estado con la conducta del hombre más soez y abominable de la plebe».¹⁹ Sembla que aquesta conducta escandalosa no devia continuar, però tampoc no fou separat de les seves funcions al si del capítol. Per la seva banda, Grassiot es queixava al bisbe Veyan que incorrien negligència alguns canonges, que no complien les seves obligacions, i es feien suplir per beneficiats «mercenaris».

La guerra va alterar per complet la vida de la comunitat a causa dels saquejos i de les contribucions extraordinàries per finançar l'exèrcit. A l'alçada del 1812 hi havia cinc canongies vacants a la col·legiata manresana, raó per la qual el capítol demanà a l'Estat que pogués disposar dels rèdits i els guanys associats a aquestes vacants. L'objectiu era el de «reparar el menoscabo que sufrieron las cosas y sagrados ornamentos en el saqueo e incendio que hicieron los enemigos en marzo y julio del año próximo pasado», en referència a l'incendi de 1811.²⁰ La resposta de les autoritats d'Hisenda fou que les reparacions havien de provenir de la massa dels delmes, i que ara per ara havien d'estar al servei de la defensa de la nació. Aquesta fou precisament la política que se seguí en relació amb l'Església, que patí de valent, igual o més que durant la Guerra Gran, una severa sagnia econòmica, a banda dels perjudicis experimentats a títol individual per part dels canonges.

Tant el bàndol patriota com el josefí exigiren el cobrament de delmes i de rendes associats als càrrecs religiosos vacants. Així mateix, les esglésies es veieren obligades a contribuir amb plata i joies: el capítol acordà l'agost de 1809 lliurar el llum de la capella de Sant Agustí, i que cada administració i confraria de l'església complís amb la part que li pertocava.²¹ El maig de 1810 els canonges també estaven pagant la quota de la capitació que havia acordat el govern de la província. El gener de 1812 el capítol manresà confessà no poder lliurar la meitat del delme de grans i vins en concepte de contribució extraordinària. Era molt difícil recaptar els fruits en les seves finques, com a Salelles o bé a Monistrol de Montserrat, perquè el vi era embargat abans que hi posessin mà. Malgrat tot, sempre intentaren socórrer les famílies pobres i que la seva carnisseria pogués contribuir a la distribució de la sopa per als pobres, sobretot després del fatídic incendi del 1811.

18. Carta de set canonges de Manresa al bisbe de Vic, de gener de 1805, Lligall 972/2, Arxiu Episcopal de Vic.

19. Se'n dona compte en l'acta del 6 d'octubre de 1811, Llibre de Resolucions del any 1802 fins 1815, Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

20. Carta del capítol a Hisenda del 5 de novembre de 1812, Cartes Segle XIX (2), Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

21. Acord adoptat el 25 d'agost del 1809, Llibre de Resolucions del any 1802 fins 1815, Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

Aquestes penalitats comportaren que alguns serveis religiosos no es poguessin realitzar tal i com es feien amb anterioritat, entre d'altres raons per la manca de personal, com seria l'assistència mitjançant un doble ofici als funerals. Algunes misses resades també es deixaren de celebrar, deixant de complir les fundacions, amb el greu perjudici econòmic que aquesta delació suposava pel que fa a l'augment del deute. El problema més greu es generava quan el canonge es moria i no deixava prou béns per retornar la caritat que ja havia cobrat.

La necessitat creixent de recursos que tenia l'Estat es va veure traduïda per una pressió encara més gran sobre les rendes individuals dels canonges, fins al punt que no sempre podien satisfer els impostos exigits. Aquest seria el cas del canonge Domingo Jover que a finals del mes d'agost de 1810 confessava que no podia fer front al préstec forçós de 247 duros que se li demanava, perquè estava malalt d'apoplexia i a més havia estat saquejat pels francesos. Deixà per escrit la seva peripècia: la tarda del 16 de març de 1810, estant els francesos a punt d'entrar a Manresa, va resoldre escapar-se cap a la rectoria de Guardiola i emportar-se una partida de diner que tenia en or, pensant que els francesos no el podrien enxampar.

La seva sorpresa fou gran quan una partida de francesos, que venien de Can Massana, es va extraviar cap a Guardiola. El rector i la seva família van fugir, però ell, en estar impedit, es va haver de quedar: «hallándole solo los franceses le quitaron todo el dinero que llevaba en una faja de seda, y no contentos con esto le maltrataron dándole muchos golpes y arrastrándolo con lo que ha quedado el exponente en el estado más deplorable así por la falta de salud como por la falta de medios para su subsistencia en estos medios tan calamitosos y en que a la carestía de la cosecha se agrega la precisión de vedar la mitad de ella para el Estado».²² Fins i tot, al mateix canonge Montanyà, el juny de 1810 el prior de quotidianes li reclamava els diners dels fruits de 1808, car tenia el càrrec de col·lector!

Ara bé, malgrat aquests testimonis escruixidors, qui va patir més les conseqüències econòmiques de la guerra fou la comunitat de beneficiats. Els preveres fins i tot no disposaven de prou vi per a la litúrgia, entre d'altres raons perquè a la seu s'hi havien refugiat capellans que venien de fora, especialment de Barcelona, ocupada pels francesos des del principi de la guerra. El gener de 1810 tampoc no es podien pagar els sous dels residents perquè no podien «cobrar lo resultant dels fruits de les heretats».²³ Abans hem esmentat que el canonge Montanyà a l'alçada del mes de juny encara no havia retornat al prior de quotidianes els diners dels fruits de 1808, una quantitat insistentment demanada. A l'agost la situació esdevingué insostenible per als residents, abocats a una situació deplorable i a no poder-se amb prou feines mantenir, i veient-se obligats a «separarse de la Residència, y buscar otros arbitrios para su sustento», i cercar així la seva manutenció fora de la seu.²⁴

22. Exposició de Domingo Jover (29 d'agost de 1810), Capsa A, Fons Guerra del Francès, Arxiu Històric Comarcal de Manresa (AHCM).

23. Resolució del 13 de gener de 1810, Llibre d'Originals Resolucions de la Molt Reverenda Comunitat de Preveres de la Seu de Manresa, comensant lo dia 30 Juny del any 1796, Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

24. Acta del 21 de juny de 1810, Llibre d'Originals Resolucions de la Molt Reverenda Comunitat de Preveres de la Seu de Manresa, comensant lo dia 30 Juny del any 1796, Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

No podien subvenir al pagament de l'impost de capitació, perquè portaven tres anys sense cobrar les pòlisses de quotidianes, com tampoc no podien fer front al subsidi extraordinari de guerra.²⁵ Igual que el capítol, la comunitat maldà per donar sopa als pobres i per atendre els malalts de l'hospital militar. Una institució, aquesta, que sovint demanava carn als beneficiats de la seu per ordre del govern. Així, el 1813 enviaren cent dotze xais a l'hospital i no n'havien cobrat cap.

La politització dels eclesiàstics, dels canonges i dels beneficiats de la seu

Constitueix una idea central en la historiografia el fet que el clergat català i espanyol es va implicar molt directament en la resistència antinapoleònica. Essencialment perquè aquest en el seu conjunt va entendre que es tractava realment d'una creuada religiosa contra els considerats «impius» francesos que des de la Guerra Gran intentaven exportar idees considerades dissolvents que podien posar en dubte l'hegemonia de la religió catòlica i de la mateixa institució eclesiàstica, i també la cosmovisió de la societat tradicional.

De manera que els eclesiàstics s'haurien comportat d'una manera similar a la que ja havien assajat durant la guerra contra la convenció francesa entre 1793 i 1795. Com escrigué Víctor Balaguer, el clergat fou un dels estaments més temuts pels francesos perquè: «permite reuniones de los conspiradores en los recintos sagrados, forma parte de los complots, esconde a los perseguidos por la justicia napoleónica, ayuda a los heridos y enfermos, no acata los decretos franceses [...]».²⁶ Alguns clergues empraven la trona i el confessionari amb finalitats polítiques, i àdhuc es negaven a administrar els sagraments als qui eren fidels a l'emperador. En la Guerra Gran, els canonges de la seu manresana van lliurar tres-cents cinquanta duros en or vell, i la comunitat de beneficiats va prometre mantenir dotze soldats a dos rals diaris mentre durés la conflagració bèl·lica.²⁷

En línies generals, el clergat català arribà a adoptar tres posicionaments: lluitar amb la resistència, col·laborar obertament amb les autoritats napoleòniques o col·laborar-hi de manera discreta per temor. En un catecisme que circulava en l'època i que els pares havien d'ensenyar obligatòriament als fills, Napoleó era descrit com a fill del diable. I els francesos eren vistos com a éssers de conducta monstruosa i moral perversa, i els qui hi col·laboraven eren mereixedors de la mort i de la infàmia dels traïdors. En un anònim emès des de Berga, l'autor atacava l'actitud antireligiosa de Napoleó, perquè protegia totes les sectes, els cultes, tota mena de religions, perquè «tiene turbada la jerarquía eclesiástica» i era «exterminador de las comunidades religiosas».²⁸

25. Carta de la comunitat de preveres al bisbe Veyan, resolució del 7 d'octubre del 1812, Llibre d'Originals Resolucions de la Molt Reverenda Comunitat de Preveres de la Seu de Manresa, comensant lo dia 30 Juny del any 1796, Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

26. BALAGUER, VÍCTOR. *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*. Barcelona: Manero, 1860, vol. V, p. 450.

27. BALLÚS, *La Música a...*, op. cit., p. 61.

28. RAMOS SANTANA, ALBERTO. «La imagen de Napoleón y de José Bonaparte como enemigos de España». A: ROMERO, Carmelo; SABIO, Alberto (coord.). *Universo de micromundos. VI Congreso de Historia Local de Aragón*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2009, p. 11-38.

No tot el clergat es comportà d'una manera similar. Ben pocs s'alinearen políticament amb els invasors, i més aviat ho feu l'alt clergat. En canvi, el baix clergat, molt empobrit, es col·locà al costat del poble i àdhuc prengué les armes, precisament com a conseqüència d'aquesta pressió popular. Fou ben emblemàtic el cas del rector de Sallent, el prevere Ramon Mas, que no es deuria sentir gaire còmode amb el fusell a la mà des del moment que demanava insistentment ésser exonerat del servei a les armes, car comandava els sometents de la comarca integrats per quatre-cents cinquanta homes. El 16 de setembre de 1811 presentà la dimissió a la Junta de Manresa i a la Junta Superior del Principat de Catalunya al·legant que «se me acrimina que soy francés, que soy cobarde, y que no hago lo que debo para hechar de Montserrat los enemigos y molestarles más».²⁹ En resum, bona part del baix clergat, que fins i tot es negava a administrar els sagraments als qui eren partidaris de Napoleó, empraren la trona i el confessionari amb finalitats polítiques; fins i tot les rogatives públiques, que sovintejaren en aquests anys, esdevingueren una mena de mítings *avant la lettre*.

L'alt clergat, per tal de reconduir l'explosió popular i evitar encara més el to radical que entomava, feu tot el possible per integrar-se a les juntes de govern locals que es formaren a l'inici de la conflagració. Aquest fou el cas de Manresa en què el mateix 2 de juny de 1808, el dia de la crema del paper segellat, el capítol de la seu hi envià dos canonges, Antoni Abadia i el Dr. Ramon Montanyà, per formar-ne part.

Per la seva banda, Baltasar Rovís, el degà de Manresa, i membre integrant al costat d'un altre clergue, el domer Josep Crivillers, escrigué al bisbe Veyan sobre l'amotinament esdevingut el dia 2 de juny de 1808, tot fent-lo partícip de la tasca de contenció que havien realitzat sobre el poble aixecat que demanava armes per lluitar contra els francesos: «Los domeros salimos para contener el alboroto, y por fortuna se logró que sucediese la menor desgracia; pero no se pudo detener el que se quemase en la plaza el papel sellado. Pidió el tumulto se hiciese un pregón que todos debían llevar escarapela hasta los eclesiásticos seglares y regulares, a lo que nos ha sido preciso condescender llevando todos en el pecho un pequeño señal de tafetán encarnado».³⁰ I continuava confiat i satisfet del fet que l'avalot estigués reconduït i que s'hagués format una junta integrada per la «gente más visible de la ciudad», com així veritablement fou.³¹

Aquest fet representava un greu perill per a l'estabilitat i l'ordre polític, des del moment que a Vic van quedar tremendament impressionats pels esdeveniments de Manresa, car en aquella ciutat hi havia el mateix caldo de cultiu: ànims exaltats, fàbriques parades, misèria per l'atur i sopa per als pobres.³² Però també era un

29. SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Manresa en la guerra de la independència, 1808-1814*. Manresa: Caixa de Manresa, 1986, p. 219.

30. Carta de Baltasar Rovís, degà de Manresa, al bisbe Veyan, del 4 de juny de 1808, Lligall 1303, Guerra del Francès. Disposicions, Arxiu Episcopal de Vic.

31. *Ibidem*. MOLINER, Antoni. «La crema del Paper Segellat a Manresa com a símbol de l'aixecament de Catalunya contra Napoleó». A: RUBÍ, *De la revolta...*, op. cit., p. 17-51. Vegeu també TOLEDANO, Lluís Ferran. «El projecte català per a Espanya. La classe dirigent catalana i el procés constitucional de Cadis (1808-1814)». *Afers. Fulls de Recerca i Pensament* [València], núm. 68 (2011), p. 71-96.

32. Carta del bisbe de Vic al comte d'Espeleta, del 8 de juny de 1808, Lligall 1303, Guerra del Francès. Disposicions, Arxiu Episcopal de Vic. RAMISA, Maties. *La Guerra del Francès al corregiment de Vic (1808-1814)*. Vic: Eumo, 1993.

desig per part dels gremis de la ciutat ampliar la seva representació en la junta de govern, perquè aquesta fos representació genuïna del poble baix. Aquesta no era una reivindicació nova, almenys era una constant des de principis del segle XVIII, a la qual s'afegia una certa deixadesa per part de les màximes autoritats, governador militar i alcalde major, en no reunir el consistori amb la freqüència estipulada per les lleis.

A Manresa mateix, les sospites de l'altra jerarquia no anaven gens desencaminades, en el sentit que el poble retreia la indecisió dels governants. Així, el clergat intentà aturar el motí que tingué lloc el 4 de juliol de 1808 i que se saldà amb l'assassinat del governador militar, Francisco de Codony, la fugida de l'alcalde —que es refugià a Guissona—, i l'assassinat d'un ciutadà francès així com de dos francesats que estaven empresonats. Intentaren avortar aquesta revolta fent una processó pública amb el Sant Crist de la Sang al capdavant. El dia 10 hi hagué un altre motí que acabà amb un mort i dos ferits.

En aquesta tessitura, el paborde, Juan Agustín García, què feu? S'incorporà a la primera junta corregimental de Manresa —integrada per set clergues i dinou civils— a principis del mes d'agost de 1808, juntament amb el canonge Antoni Abadía, així com maldà per estar present en juntes posteriors, per bé que la presència de l'alt clergat en les juntes locals i corregimentals fou progressivament menor a tot arreu. Respecte del seu pensament polític, podem copsar la seva posició davant de la invasió napoleònica a través d'un opuscle que va redactar l'any 1809, titulat «Un buen patricio. A los vecinos de la Ciudad y Corregimiento de Manresa».³³ Es tracta en el seu conjunt d'un al·legat de defensa del tro i l'altar. Compara l'amenaça dels francesos de cremar la ciutat, amb el fet que hi hagi un nou «Nabucodonosor».

Així mateix, entenia que els manresans eren el poble escollit per Déu, que el posava a prova amb aquest tipus de calamitats, però que rebia la magnanimitat de la divinitat: «compadecido el Señor a vista de nuestros inminentes peligros y acordándose de sus antiguas misericordias, hizo nuevos y sorprendentes prodigios con la fuerza de su omnipotente brazo a favor de su pueblo escogido [...] Los manresanos se glorian de verdaderos cristianos, especiales devotos de la Purísima Concepción, y singulares defensores de sus católicos monarcas».³⁴ Els manresans es van aixecar en defensa de la Fe, del Rei i de la Patria. Els francesos els concebia com a nous filisteus, i els manresans, els elegits per Déu. Aquest opuscle s'integrava de forma coherent en la voluntat expressada pels clergues de mobilitzar els catalans, sobretot en moments de desmoralització. De manera que la lluita contra els francesos havia de significar un pas més en el viatge cap a la Casa del Senyor.

Dos exemples concrets que il·lustren la clara politització dels canonges i beneficiats de la seu serien els d'Antoni Ferriols i Josep Alsina, aquest darrer redactor en cap del *Diario de Manresa*, el primer diari publicat a la ciutat per encàrrec exprés de la Junta de Govern de Manresa.³⁵ Tot i que caldria furgar molt

33. GARCÍA, Juan Agustín. *Un buen patricio. A los vecinos de la Ciudad y Corregimiento de Manresa* (1809), Capsa A, Fons Guerra del Francès, Arxiu Històric Comarcal de Manresa.

34. *Ibidem*.

35. El *Diario de Manresa* va ser publicat per primera vegada el 22 de juny de 1808 i molt probablement deixà d'editar-se el juny de 1809. En el moment més àlgid, va arribar a tenir un tiratge diari de mil

més en la tasca d'aquests preveres destinada a l'agitació i la propaganda política, sí que podem avançar algunes observacions. Quant al prevere Antoni Ferriols, el gener de 1809 la Junta de Manresa acordà separar-lo de la seu, on ell deia que era resident i beneficiat en l'altar dels Sants Màrtirs, per la seva presumpta «influència funesta» sobre el poble.³⁶ Sobre Ferriols es digué que provenia de Santa Maria del Mar de Barcelona, i que no tenia residència fixa a la ciutat.

Així, sol·licità al bisbe Veyan aquesta separació: considerant útil i prudent aquesta decisió, seguint instruccions del capità general, perquè formava part d'un grup de «varios reboltosos que se oponen a las críticas circunstancias a las disposiciones del Gobierno fomentando una catástrofe el mas horroroso», «sujetos que por su alto carácter tienen la mayor influencia para atraer a su partido al inocente Pueblo» [sic].³⁷ El bisbe Veyan no volgué contradir les autoritats corregimentals i manà que en el termini de dos dies es produís el desterrament de Ferriols. Evidentment el prevere, que ja comptava amb 64 anys, es queixà d'aquesta decisió que considerava injusta, perquè afirmava que no era fruit de cap delictes, i que mai no havia volgut ofendre la pàtria amb actes de traïció o bé de sedició. Així com, en la súplica que adreçà al bisbe, al·legava que no havia estat una decisió col·legiada de la Junta, i que ell havia col·laborat amb alguns dels seus membres en ocasions anteriors.

El cas del canonge Josep Alsina i Carbonell discorregué per uns altres viaranys, i la seva activitat política anà adreçada a combatre el bàndol constitucionalista o liberal que es formà arran de la convocatòria de Corts. Els enfrontaments entre reialistes o servils i liberals s'intensificaren, i entre aquests darrers hi hauria representada la burgesia comercial i incipientment industrial que aspirava a prendre el poder local de mans dels hisendats, i que durant aquests anys bèl·lics intentà d'ampliar llur patrimoni.³⁸ De fet, aquest canonge, Josep Alsina, havia estat víctima d'una persecució comesa pel cos de cuirassers durant els dies 10, 11 i 12 de març de 1811, tal com explicarem més endavant.³⁹ Amb posterioritat, el juny 1813 les autoritats locals hagueren de fer un seriós advertiment al capítol de la seu perquè hi havia alguns canonges que feien política.

En concret, l'alcalde, Antoni Ubach, feia referència en un ofici enviat al capítol a uns pasquins anònims que s'havien penjat al pòrtic de l'església de la seu, pràctica que s'havia sovintejat durant aquells anys convulsos.⁴⁰ Assenyalava tenir «sobrados fundamentos para sospechar que algunos eclesiásticos tal vez por un

tres-cents exemplars. SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Història de la indústria, del comerç i dels gremis de Manresa*. Manresa: Impremta i Enquadrernacions de Sant Josep, 1923, p. 215-216.

36. Lligall 1303, Guerra del Francès. Disposicions, Arxiu Episcopal de Vic.

37. *Ibidem*.

38. SOLÀ, Àngels; VIRÓS, Lluís. «Guerra del Francès i noves elits locals. El cas de Manresa (1808-1820)». A: *Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions. Segon Congrés Recerques, Lleida, 10-12 d'abril 2002*. Volum I. Lleida: Recerques / Universitat de Lleida / Pagès editors, 2002, p. 382-401.

39. Acta del 17 de maig del 1811, Llibre de Resolucions del any 1802 fins 1815. Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

40. Sobre anònims i pasquins durant la Guerra del Francès vegeu LAPARRA, Emilio; FERNÁNDEZ SIRVENT, Rafael; LEÓN, Vicente. «Les pamphlets dans la guerre d'Espagne: discours des humbles ou discours vers les humbles». A: *La politique vue d'en bas. Pratiques privées et débats publics dans l'Europe coterporaine (XIXe-XXème siècles)*. París: Armand Colin, 2012, p. 47-62.

zelo indiscreto influyan a aquellos atentados de que hablaban los pasquines».⁴¹ Aquests pasquins animaven a una sedició contra el govern. Molt probablement el canonge Alsina hi estava implicat. Del que estem segurs és que aquest canonge fou comissionat a donar la benvinguda al restaurat rei Ferran VII, tota vegada que acordaven donar 300 lliures catalanes en contribució a les festes de rebuda. Al final, aquestes 300 lliures no foren lliurades, «por no ser pedidas», cosa que vingué de perles a la migrada administració de quotidianes. També hi prengueren part alguns residents de la comunitat de preveres.

El març del 1811 tots els exemplars del *Diario de Manresa*,⁴² el principal redactor del qual era el canonge Alsina, van ser segrestats i cremats per part d'uns cuirassers comandats pel general Pedro Sarsfield «en la plaza pública, frente a la casa del gobernador, allanaron la del canónigo, y destacaron varias patrullas para prenderle».⁴³ Estaven disconformes amb la manera com el diari havia tractat l'intent de socórrer el castell de Sant Ferran per part del marquès de Campoverde, aleshores cap de l'exèrcit patriota a Catalunya. Les Corts, en sessió del 17 d'abril de 1813, es feren ressò de la persecució i l'assetjament a què fou sotmès el canonge Alsina per part de l'autoritat militar de la mà del diputat Josep de Valle que denuncià que fos «tratado como un facineroso y salteador de caminos, con escándalo de los pueblos por donde transitaba, que están acostumbrados á venerar del modo que es debido a los ministros de Dios».⁴⁴ Al final el general Lacy el posà en llibertat l'agost del 1812, si bé els delinqüents sembla que restaren impunes. Per aquesta raó, el Congrés en aquesta sessió del 1813 va decidir passar a la regència tots els informes i documents reunits sobre el cas per tal d'obrir una causa contra el general Lacy i l'auditor de guerra, Ramon Maria Sala, per motiu d'infracció contra la Constitució i la llibertat d'impremta. El mes de setembre d'aquell any el canonge Alsina fou nomenat vocal de la junta censora provincial, de manera que hagué d'abandonar l'activitat periodística.

En conjunt, l'actitud dels canonges de la seu fou contemporitzadora amb el poder polític, malgrat aquests casos més aviat aïllats d'implicació política. Organitzaren processons, com la que tingué lloc el juny de 1809 en direcció al turó de Santa Caterina el dia de Sant Cristòfor en prec per les epidèmies que assotaven la ciutat; novenes i rogatives públiques, per a una bona actuació de la Junta Central, i, amb motiu de la celebració de la constitució de 1812, no tingueren cap problema a organitzar-ne per la constitució de la monarquia.⁴⁵ De la mateixa manera que cantaren amb entusiasme un solemne *Te Deum* en acció de gràcies per l'entrada

41. Acta del 2 de juny de 1813, Llibre de Resolucions del any 1802 fins 1815. Arxiu Històric de la Seu de Manresa. L'ofici de l'alcalde serà enviat per part del paborde a la comunitat de preveres, Acta del 15 de gener de 1813, Llibre d'Originals Resolucions de la Molt Reverenda Comunitat de Preveres de la Seu de Manresa, comensant lo dia 30 Juny del any 1796. Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

42. Probablement en aquest moment el diari va passar a anomenar-se *Argos Manresano*. VILA-MASSANA, Joan. «La premsa de Manresa durant el període 1808 a 1814». *Dovella. Revista cultural de la Catalunya central* (estiu-tardor 2010), p. 16-27.

43. *Diario de sesiones de las Cortes generales y extraordinarias*. Sessió del 17 d'abril del 1813, p. 5063 i 5064.

44. *Ibidem*.

45. Llibre de resolucions del any 1802 fins 1815, Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

del rei Ferran VII a Catalunya el març de 1814: «con salud, libre de cautiverio de Napoléon Emperador y Rey de los Napoleones bárbaros y Franceses».⁴⁶

El polèmic canonge Montanyà (1752-1811)

Ramon Montanyà i Coca va néixer el 10 d'agost de 1752 a la parròquia de Sant Sadurní de Besora, pertanyent al municipi de Navès, radicat a la comarca del Solsonès. Es dotà d'una formació extensa, atesos els paràmetres de l'època, cursant humanitats i filosofia al col·legi dels dominics de Solsona, mentre que els estudis superiors els feu a la Universitat de Cervera i l'any 1778 assolí el doctorat en teologia. En aquesta universitat era catedràtic el seu oncle i padrí Ramon Montanyà i Freixes.

El 1880 fou ordenat sacerdot i obtingué un benifet eclesiàstic a la seu de Manresa. L'any 1802 ja era el degà de la comunitat de beneficiats de Manresa i del seu districte, mentre que el febrer de 1805 el rei Carles IV li atorgà una canongia en aquella col·legiata. Segurament hi degué intervenir el seu oncle, que es va passar uns anys de la seva vida essent canonge de la seu. Morí a Manresa el 30 de juliol de 1811.

Haurà passat a la història per haver comandat els sometents del corregiment de Manresa durant les batalles del Bruc, especialment la segona, i haver tingut cura del campament que aquests sometents establiren als peus de Can Massana el juny del 1808. Per aquesta raó fou proclamat fill adoptiu de Manresa l'agost de 1904, l'any en què ingressà al panteó de manresans il·lustres. L'acte d'aquesta proclamació no va estar exempt de polèmica: hi planava la lluita que havien entaulat els partidaris d'una lectura «popular» de la resistència manresana, que comptava amb els partidaris del liberalisme i del republicanisme, i d'una lectura d'ordre, abraçada essencialment pels catalanistes conservadors afins a la Lliga Regionalista. Segons la primera, el lideratge d'aquesta lectura l'hauria protagonitzat Maurici Carrió, un heroi tradicionalista que en les seves memòries publicades l'any 1859 pel diari *La Antorcha Manresana* va criticar la indecisió d'algunes autoritats locals, entre les quals la del mateix Montanyà.⁴⁷ Aquesta indecisió comportà la fama d'afrancesats, cosa que no volia dir que fossin liberals, de les màximes autoritats existents en el moment de la revolta i que eren lleials al príncep traïdor, Manuel de Godoy, i també al canonge. Mentre que, segons la segona, seria el canonge Montanyà el líder espiritual amb gran ascendent sobre la societat que hauria estat el màxim heroi de la resistència manresana.

Ens caldria preguntar: què hi havia de cert en tot plegat? El canonge Montanyà fou comissionat per la junta manresana perquè anés a Barcelona a esbrinar les intencions dels francesos respecte de la insubordinada ciutat de Manresa. Els testimonis es contradueixen: en la relació de fets observada pel pare Raimon Ferrer

46. Acta del 16 de març del 1814, Llibre de resolucions del any 1802 fins 1815. Arxiu Històric de la Seu de Manresa.

47. *La Antorcha Manresana* (5 de juny de 1859).

s'hauria comissionat el canonge perquè anés a Barcelona a «tomar consejo de la Real Audiencia cómo se había de gobernar; lo hizo lo contrario; fue a aconsejarse con nuestro general Espeleta, diciéndole que se devolviese a Manresa, que todo se compondría, llegó a Manresa dada la relación de nuestro General». ⁴⁸ Segons aquesta crònica, hi havia esperança que els francesos no tractarien malament la ciutat si hom obeïa ordres. En aquesta mateixa línia, Maurici Carrió, en un relat interessat, observava que el canonge i el governador militar desistien de fer la guerra per manca d'armes i de municions.

Per contra, el cronista Joaquim Sarret i Arbós al seu llibre assenyala que la Junta de Manresa envià el canonge a Barcelona «para enterarse del efecto que producía al general francés Duhesme, la noticia de la quema del papel sellado en Manresa, y consultar a las primeras autoridades españolas sobre la conducta que era conveniente observar en aquellos graves y apremiantes circunstancias». ⁴⁹

Fos com fos, el canonge Montanyà figurà com a comandant general dels sometents del corregiment de Manresa, i com a organitzador del campament que s'instal·là a Can Massana. No queda clar fins quan n'estigué al capdavant. Alguna documentació ens indica que fins al desembre de 1808. Per contra, a finals del mes d'agost d'aquest mateix any sol·licità consell al bisbe Veyan sobre si podia recuperar els endarreriments corresponents als dos mesos d'absència de la comunitat de la seu en concepte de fruits i de distribucions.

En aquesta lletra fa avinent al bisbe que ell havia estat comandant dels sometents en primer lloc per voluntat del capítol, i després perquè el dia 2 de juny de 1808 els gremis l'havien nomenat vocal de la Junta, i que havia lluitat en defensa de la religió i de la pàtria. No obstant això, expressà una escassa convicció amb el fet que un clergue canviés d'estatus i prengués les armes: «muchos avia que podían desempeñar mejor que yo en oficio jefe militar y temía que mi salud y fuerzas no podrán aguantar tantas fatigas, y por esto suplicava de continuo a la misma Junta que se me exonerase de tal encargo y nombrase a otro, lo que no pude conseguir hasta el día 30 del pasado julio, restituyéndome a la Residencia el 3 de Agosto» [sic]. ⁵⁰

Un seguiment més acurat de la seva actuació el revela com una persona diplomàtica, disposada a buscar solucions davant dels conflictes, en definitiva, amb un perfil polític i negociador. Per exemple, fou un dels comissionats que havia de redactar els estatuts de conciliació entre el paborde i els canonges. El trobem també informant el bisbe de tots aquells obstacles que podien enterbolir les relacions entre els canonges i la pabordia. Una faceta, en suma, que de ben segur tingueren en compte les autoritats locals quan el nomenaren comandant dels sometents.

48. FERRER, Fra Raymundo. *Barcelona cautiva, ó sea Diario exacto de lo ocurrido en la misma ciudad mientras la oprimieron los franceses...* Vol. I. Barcelona: Imprenta Antonio Brusi, 1815. MOLINER, *La Guerra del Francès...*, op. cit.

49. SARRET I ARBÓS, *Manresa en la guerra...*, op. cit., p. 29.

50. Carta del canonge Montanyà al bisbe Veyan, del 24 d'agost del 1808, Lligall 1303, Guerra del Francès. Disposicions, Arxiu Episcopal de Vic.

En acabar la guerra, a la seu de Manresa hom respirà amb tranquil·litat el retorn del famós rei desitjat. Tanmateix, la seu s'empobrí d'allò més, malgrat que feu tot el possible per celebrar amb tota solemnitat i il·luminació l'entrada del rei Ferran VII a Catalunya. I amb ell, l'absolutisme, l'aliança del tro i l'altar, si bé la decadent hisenda espanyola obligà a continuar la política de fons de desamortització dels béns de l'Església i al fet que ja no fos un veritable estat dins de l'Estat, com s'havia esdevingut durant la societat de l'Antic Règim que havia sofert amb els anys de la guerra una severa ensulsiada.

